

Педагогічні науки: [зб. наук. праць / ред. Є.С. Барбіна]. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2014. – Вип. 65. – С. 290-294.

УДК 371.13./15:373.3

Вінник Т.О.

ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Стаття присвячена аналізу проблеми підготовки майбутніх вчителів початкових класів на засадах культурології. Розкривається педагогічна культура вчителя, гуманізація і гуманітаризація освіти, культурологічна підготовка вчителя початкових класів.

Ключові слова: культура, культурологічна підготовка вчителя початкових класів, гуманізація.

Урахування таких об'єктивних чинників, як гуманізація всіх сфер життя світової людської спільноти, процес полілогу світових та локальних культур, перехід до особистісно орієнтованої освіти вимагає нового, соціокультурного підходу до підготовки педагога, насамперед, вчителя початкових класів.

Техногенна цивілізація, досягнувши вражаючих досягнень в галузі науки і техніки, забезпечила значне відставання розвитку людських емоцій від розумового розвитку людини. Вичерпавши себе, вона зумовила необхідність переходу до іншого, нового шляху розвитку суспільства і цивілізації. Забезпечити цей шлях покликана культурологічна парадигма освіти, з її орієнтацією на особистість, чуттєве начало в людині, на розуміння найважливіших фактів соціального буття.

Це вимагає зміни пріоритетів, коли в центрі уваги стає особистість майбутнього педагога, його культура, професіоналізм, а знання та вміння, якими він володіє, перетворюються з самоцілі навчання в засіб його

професійного розвитку і самовдосконалення. Основною метою сучасної освіти виступає підготовка не просто високопрофесійного фахівця в тій чи іншій галузі, а «людини культури», здатної і готової до мирного співіснування в суспільстві культурного і національного плюралізму, заснованому на гуманістичних демократичних цінностях, спілкуванню і співпраці з людьми різних національностей, рас, віросповідань і культур.

Метою нашої статті є визначення проблем культурологічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів у сучасних умовах.

Досліджувана проблема передбачає звернення до праць з філософії, культурології, педагогіки, психології, оскільки вимагає інтегративного підходу, системних уявлень про людину як суб'єкта культури, про творчу сутність особистості, механізми та умови оволодіння культурою.

Філософське обґрунтування освіти як однієї зі складових культури відображено в працях Г.Батіщева, І.Беха, О.Долженко, І.Ільїної та ін. Питання виховання з позицій культури висвітлюються в працях Є.Бондаревської, І.Зязюна, Н.Крилової, Н.Щуркової та ін.

Класики психологічної науки Л.Виготський, А.Лурія, С.Рубінштейн та ін. дослідили залежність психічних властивостей індивіда від його соціокультурного оточення.

Водночас посилення культурного статусу освіти диктує необхідність в педагогічних кадрах, здатних реалізувати її культурну спрямованість. Йдеться про підготовку гуманістичного типу педагога, який виступає посередником між дитиною і культурою. У зв'язку з цим здійснено ряд фундаментальних досліджень феномена педагогічної культури вчителя (І.Зязюн, Т.Іванова, Ю.Сенько, Є.Бондаревська, В.Сластьонін та ін.). У дослідженнях зазначених авторів професійно-педагогічна культура розглядається як важлива частина загальної культури вчителя, яка проявляється в системі професійних якостей і специфіки педагогічної діяльності.

Узагальнення теорії та практики підготовки педагогічних кадрів засвідчують, що гуманітарна парадигма освіти орієнтована на становлення людини в культурі, на розкриття істинного і глибинного в ньому. Іншими словами, людина здобуває освіту для того, щоб стати співучасником культурного процесу, вести діалог з культурою, бути не тільки споживачем культури, але і її носієм, і творцем.

На думку вчених, гуманітаризацію освіти не можна звести до конкретних технологій або методів навчання. Це - ціннісна орієнтація, в основі якої лежить перебудова особистісних установок педагога. Загальнодидактичні підходи до гуманітаризації освіти повинні бути особистісно орієнтованими, що висувають на перше місце людини, її цінності, його особисту свободу і вміння прогнозувати і контролювати своє власне життя. Тут суть не зводиться до формування в учнів нормативних знань. Найважливіше розкрити механізми самонавчання і самовиховання з урахуванням індивідуальних здібностей учня, створити умови для розвитку кожного [5].

Отже, сьогодні освіті необхідний педагог, що не тільки добре знає свій предмет, а й створює умови, які сприяють розвитку і саморозвитку особистості учня. Побудова освітнього процесу на гуманітарних засадах висуває складну задачу перетворення знання з безособової форми в особистісну культуру учня. Іншими словами, лише знаходячи особистісний сенс, знання стає гуманітарним. Звичайно, завдання науки полягає не в тому, щоб розкрити механізм перетворення технократичного знання в гуманітарне, а в розробці педагогічних умов, що створюють передумови такого переходу. При цьому процес культурологічної підготовки майбутніх педагогів розглядається не тільки як шлях оволодіння особистістю певною професією, але і як спосіб залучення її до сучасної культури.

Не можна не погодитися з думкою Т. Іванової яка зауважує, що завданням культурологічної підготовки майбутнього вчителя є пошук шляхів освоєння культурного досвіду людства. На основі цього повинна бути

створена цілісна система умов, що сприяють і забезпечують соціокультурний розвиток особистості майбутнього педагога. Процес культурологічної підготовки, спрямований на усвідомлення педагогом своєї ролі в трансляції культури учням, робить його відповідальним за свою освіту і свій особистісний досвід не тільки як людини освіченої, але й культурної [4].

Повною мірою це стосується педагогічної культури майбутнього вчителя, тому що від рівня культури фахівця залежить успішність його діяльності. Аналіз відповідних джерел даної проблеми свідчить про наявність різних підходів учених до дослідження педагогічної культури.

Так, теоретичні підходи до вивчення проблеми формування педагогічної культури вчителя закладені в працях Є.Бондаревської, І.Ісаєва, В.Сластьоніна та ін. Зокрема, під керівництвом Є.Бондаревської розроблено технологію особистісно-орієнтованої педагогічної культури вчителя, що передбачає спосіб творчого освоєння педагогічної діяльності. Людина, згідно Є.Бондаревської, виступає головною цінністю освіти. Вищі смисли і цілі освіти повинні бути пов'язані з її розвитком, соціально-педагогічним захистом, підтримкою індивідуальності, ненасильницьким, культуровідповідним вихованням, створенням умов для творчої самореалізації [2].

У свою чергу А. Барабанщиков визначає педагогічну культуру як синтез педагогічних переконань і майстерності, педагогічної етики та професійно-педагогічних якостей, стилю навчально-виховної роботи і відносини викладача до своєї справи і самого себе [1]. Як специфічно професійне явище педагогічна культура являє собою певний ступінь оволодіння викладачем педагогічним досвідом людства, ступінь його досконалості в педагогічній діяльності, досягнутий рівень розвитку його особистості як педагога. Автор підкреслює, що педагогічна культура є специфічним проявом загальної культури в умовах педагогічного процесу.

Педагогічна культура, на думку І. Ісаєва, є міра і спосіб творчої самореалізації особистості в різних видах професійно-педагогічної діяльності

та спілкування, спрямованих на освоєння, відтворення, створення і передачу педагогічних цінностей і технологій [5].

Як бачимо, педагогічна культура це складний соціально-педагогічний феномен, який слід розглядати як інтегровану єдність певних структурних компонентів особистості, що гармонійно поєднуються між собою: наукового світогляду і наукових знань, ерудиції, духовного багатства, особливих особистісних якостей (гуманізму, справедливості, вимогливої доброти, толерантності, тактовності, прагнення до самовдосконалення), культури педагогічного мислення, психолого-педагогічної і методичної підготовки, досконалого володіння педагогічною технікою, позитивного педагогічного іміджу, зовнішньої естетичної привабливості. У дослідженнях В.М. Гриньова визначені основні складові педагогічної культури, що можна подати у вигляді рис. 1

Рис. 1. Складові педагогічної культури

Таким чином, незважаючи на відмінності у поглядах вчених на проблему інтеграції освіти і культури, можна виділити загальні положення, що об'єднують їх в підході до вирішення даної проблеми. Вища цінність освіти та її цілі полягають у духовному розвитку і творчій самореалізації особистості в культурі, в становленні особистості суб'єктом культури, а також забезпеченні її входження у світ сучасної світової та вітчизняної культури. Педагог при цьому покликаний стати людиною, що полегшує вчення, що сприяє становленню в кожному учневі почуття власної гідності, самоповаги, які прагнуть забезпечити максимальний психологічний комфорт для повноцінного розвитку кожного учня. Саме викладання в цьому випадку стане не просто засобом передачі інформації, а процесом радісного осмислення вчення.

Разом з тим, в існуючих нині теорії та практиці педагогічної освіти проблема культурологічної підготовки вчителя початкових класів ще не досліджена комплексно і цілісно, а формування особистості майбутнього вчителя, його «професійна спроможність» оцінюються лише через зовнішні атрибути, наявність освітніх смислів.

У зв'язку з цим, все більш гострими стають протиріччя між:

- потребою суспільства в культурологічному характері освіти, що забезпечує високий рівень особистісної культури майбутнього вчителя і відсутністю цілісного культурологічного компонента в традиційній системі педагогічної освіти;
- потребою у вчителі нового типу, особистості високої громадянської та духовної культури і сформованої традиційної моделлю особистісного розвитку педагога, орієнтованої переважно на засвоєння професійних знань,

умінь і репродуктивне сприйняття педагогічної реальності;
- процесами бурхливої взаємодії людей різних країн на основі діалогу культур і відсутністю технологічного забезпечення цієї взаємодії в сучасній педагогічній освіті;
- необхідністю в розробці культурологічного аспекту і його нерозробленістю в професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя.

Як показують результати нашого дослідження, завдання культурологічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів полягає в пошуку шляхів освоєння культурного досвіду людства і на основі цього, створення цілісної системи умов, що сприяють і забезпечують соціокультурний розвиток особистості майбутнього педагога. Процес культурологічної підготовки має бути спрямований на усвідомлення майбутнім педагогом своєї ролі в трансляції культури майбутньому поколінню, що робить його відповідальним за свою освіту.

Однією з основних умов культурологічної підготовки майбутніх вчителів початкових класів є перегляд змісту педагогічної освіти, культурне ядро якого повинні складати універсальні та загальнонаціональні цінності, залучення до культури майбутніх учителів початкових класів має здійснюватися більшою мірою через організацію діяльності, культура виховується саме через діяльність. Незважаючи на вжиті останніми роками заходи щодо гуманізації та гуманітаризації вищої освіти, в діяльності вузів зберігається розрив навчання і виховання, має місце нераціональний відбір базового компонента вищої освіти в навчальних планах, що обумовлює їх слабку гуманітарну і виховну насиченість, занижену морально-психологічну та ціннісно-формуючу спрямованість.

Аналіз освітнього процесу вищого навчального закладу дозволяє встановити, що разом з поступальним розвитком науки, у галузі вищої освіти продовжує зберігатися вузько предметна підготовка фахівців. Тому, величезне значення має виявлення культурного потенціалу навчальних дисциплін, який інакше залишається нереалізованим. Це актуально для

педагогічного ВНЗ, система освіти якого повинна бути націлена на підготовку високоморального, культурного вчителя. Майбутньому вчителю початкових класів належить донести красу світу, створену за багатовікову історію, до серця кожного вихованця і втілити її в культуру особистості і моральні відносини між людьми.

В основу підготовки майбутніх вчителів початкових класів повинна бути покладена ідея її культурологізації, глибини і широти філософських, загальнонаукових і спеціальних знань. А викладання будь-якої дисципліни має бути побудовано таким чином, щоб навіть сама вузькоспеціальна навчальна інформація сприймалася як невід'ємна частина культури. Спрямованість сучасної педагогічної освіти на особистість майбутнього вчителя початкових класів як суб'єкту культури спілкування, пізнання і соціальної творчості підвищує і роль самого студента в освоєнні педагогічної професії.

Таким чином, культурологічна підготовка майбутнього вчителя початкових класів буде здійснюватися більш ефективно за умов: прагнення студентів до самовдосконалення та самоствердження себе в культурі; розвитку у майбутніх фахівців здатності до самопізнання та рефлексії; готовності викладачів до створення та впровадження в навчальний процес особистісно - розвивальних технологій і культуровідповідних педагогічних засобів; наповнення змісту освіти культурними смислами; створення в вузах демократичних основ реалізації особистісного розвитку педагога; забезпечення системності, цілісності та безперервності процесу культурологічної підготовки; стимулювання та підтримки освітніх реформ, спрямованих на розвиток культури особистості і т.ін.

Література:

1. Барабанщиков А.В., Муцин С.С. Проблемы педагогической культуры: о педагогической культуре преподавателя высшего военного учебного заведения /А.В.Барабанщиков. - Вип.1.- М.: Военное дело, 1980. - С.35-47.
2. Бондаревская Е.В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания. Учеб. пособие для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений, слушателей ИПК и ФПК /Е.В.Бондаревская. - Москва-Ростов-н/Д: Творческий центр "Учитель", 1999. - 560 с.
3. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В.Крамущенко. - К.: Вища школа, 2004. – 422 с.
4. Иванова Т.В. Педагогические основы культурологической подготовки будущего учителя /Т.В. Иванова Дис. ... д-ра пед.наук.-Волгоград, 2002.- 464с.
5. Исаев И.Ф. Теория и практика формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы / И.Ф. Исаев. - М.: Белгород: МПГУ, БГПИ, 1993.- С.68-74.
6. Сенько Ю.В. Гуманитаризация образовательной среды в университете /Ю.В. Сенько. - Педагогика. - 2001. - № 5.- С.51-57.

Винник Т.А.

ПРОБЛЕМЫ КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Статья посвящена анализу проблемы подготовки будущих учителей начальных классов на основе культурологии. Раскрывается педагогическая культура учителя, гуманизация и гуманитаризация образования, культурологическая подготовка учителя начальных классов.

Ключевые слова: культура, культурологическая подготовка учителя начальных классов, гуманизация.

*PROBLEMS OF CULTURAL UROLOGICAL TRAINING FUTURE
PRIMARY SCHOOL TEACHERS*

This article analyzes the problems of future elementary school teachers based on cultural studies. Disclosed pedagogical culture teacher, humanization and humanization of education, cultural training of primary school teachers.

Keywords: culture, cultural training of primary school teachers, humanization.